

12. Улуханов И.С. Словообразовательная мотивация и ее виды // Изв. АН СССР. Серия лит. и яз.- 1971. – Т.30. – Вып. 1. – С.37-46.
13. Brinkmann H. Die deutsche Sprache: Gestalt und Leistung. – Dьsseldorf: Pьdagogischer Verlag Schwann, 1962. – Bd.1. – 654 s.
14. Erben J. Einfьhrung in die deutsche Wortbildungslehre // Grundlagen der Germanistik. – 17. – Berlin: Erich Schmidt. – 1993. – 172 s.
15. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Leipzig: Bibliographisches Inst., 1971. – 327 s.
16. Henzen W. Deutsche Wortbildung. –Тьbingen: Max Niemeyer Verlag, 1965. – 314 s.
17. Калильниченко V.D. Deutsche denominalen Verben // Studien zur deutschen Grammatik. – Bd. 30. – Тьbingen: Narr. – 1988. – 180 s.
18. Kьhnhold I. Prьdfixverben // Deutsche Wortbildung. Erster Hauptteil: Das Verb. – Sprache der Gegenwart. - Dьsseldorf: Schwann, 1973. – Ed. XXIX. – S.341-375.
19. Marchand H. Die Ableitung desubstantivischer Verben mit Nullmorphem im Englischen, Franzьsischen und Deutschen // Die neueren Sprachen. – 1964. - №3. – S. 105-118.
20. Sommerfeldt K.-E. Zu Semantik und Valenz deutscher Verben. – Beitrдge zur Erforschung der deutschen Sprache. – Bd.3. – 1983. – S. 5-21.
21. Weisgerber L. Grundzьge der inhaltsbezogenen Grammatik. – Dьsseldorf: Schwann, 1962. – 431 s.
22. Wellman H. Verbbildung durch Suffixe // Deutsche Wortbildung. Erster Hauptteil: Das Verb. – Sprache der Gegenwart. - Dьsseldorf: Schwann, 1973. – Ed. XXIX. – S.17-140.
23. Zimmer K. Some Remarks on Turkish Causatives // Syntax and Semantiz. – New York: Academic Press, 1976. – Vol. 6. – P. 399-412.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Інна Ступак – кандидат філологічних наук, доцент докторант кафедри германської філології Донецького національного університету.

Наукові інтереси: типологічне мовознавство

ВІДОБРАЖЕННЯ В МОВІ ФІЛОСОФСЬКИХ КАТЕГОРІЙ БУТТЯ І СТАНОВЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ДІЄСЛІВ *wesan* І *werdan* В ЕКЗИСТЕНЦІЙНОМУ ВЖИВАННІ)

Михайло СМОЛІЙ, Володимир СУЛИМ (м Львів, Україна)

*У статті розглядається семантика старовірхньонімецьких дієслів *wesan* і *werdan* в екзистенційному вживанні як мовних експонентів філософських категорій буття і становлення.*

*The article deals with the meaning of the old-high-german verbs *wesan* and *werdan* in the existential usage as the linguistic exponents of the philosophical categories of Being and Becoming.*

Поняття буття з точки зору філософії є найпершим і найголовнішим атрибутом матеріальних і духовних величин. Думка про буття є найбільш загальна і найбільш елементарна у розумовому апараті людини. Відображення цієї категорії у мові завжди привертало увагу мовознавців та філософів [див. 1: 1 – 9, 195 – 200; 3: 27 – 37; 6;]. У даній статті ми досліджуємо семантику дієслів *wesan* і *werdan* у старовірхньонімецькій мові в екзистенційному вживанні як мовних експонентів категорій буття і становлення.

Спочатку розкриємо семантичну структуру дієслова *wesan*. Як показав аналіз літератури найдавнішого періоду історії німецької мови, дієслово *wesan* виражало „das bloÙe Da-Sein oder das andauernde Sich-Befinden des Subjekts in einem Zustand, der als eine fortwährende Gegebenheit gefaÙt wird“ [1: 146], тобто головною, визначальною семою цього дієслова була констатація буття чого-небудь в тій чи іншій формі, а саме:

1) існування у найбільш загальному (абсолютному) вигляді: *úbe gót íst* [Not., P, I, 32, 21-22]; *also díu íst* [Not., P, I, 356, 26]; *dat ero ni uuas noh ufhimil, noh paum ... noh pereg ni uuas* [5: 85 – 86];

2) перебування у певній точці простору або в певному стані (локальна характеристика буття): *der in himilum íst* [5: 25]; *Ein burg íst thâr in lante* [O., I, 11, 23]; *Hiar íst kneht einêr* [O., VII, 6, 27]; *In demo uuázzeru nilo íst éinero slahta nátera. ... In demo mêre sínt uunderlihu uuihtir* [5: 79]; *Druhtines gheist íst ubar mir* [5: 21]; *Unde íst min sela in dero tiefi des líchamen* [4: 48];

3) існування у часі (темпоральна характеристика буття): *usere liuti, ... dea erhina warun* [5: 84]; *Uuas in tagun Herodes thes cuninges Judeno sumêr biscop namen Zacharias* [5: 46]; *enti do uuas der eino almahtigo cot* [5: 86]; *Dhiin sedhal, got, íst fona euuin in euuin* [5: 15 – 16]; *In dâgon eines kûniges, ioh harto firdânes, uuas ein éuuarto* [O., I, 4, 1–2]; *Uuas si ... thrî mânôtô thâr* [O., I, 7, 23];

4) існування у певному місці і в певному просторі (одночасна локальна і темпоральна характеристика буття): *Jonas uuas in uuales uuamba drī tagā enti drīo nacht* [5: 24]; *Ther kneht vvuohs ... inti uuas in vvuostinu unzan then tag sīnero arougnessī zi Israēl* [5: 51]; *ih bin îâmer mit îû* [O., V, 16, 45]; *ih bin mit îu allen tagon unzan enti uuéralti* [Tat., 242, 3].

Спільним для всіх цих значень дієслова *wesan* є статичний елемент, який можна вважати парадигматичним, тобто таким, який знаходиться в ядрі семантичної структури цього дієслова.

Дієслово *werdan*, „das Verb des Übergangs von einem Zustand in einen anderen, darunter auch vom Nicht-Sein zum Sein“ [1: 146], у старовірхньонімецькій мові мало такі значення:

1) виникати, з’являтися: *Sēnonū sō sliumo sō thiū stemna uuard thīnes heilizinnes in mīnēn ôrun* [5: 49]; *Gioffōnota sih thō sliumo sīn mund inti sīn zunga, inti sprah got uuīhenti. Uuard thō forhta ubar alle* [5: 50]; *uuio meg ih uuīzzan thanne, thaz uns kīnd uuerde?* [O., I, 4, 55]; *uuio manag uuīntar uuurti zi theru drūhtines gibūrti* [O., I, 17, 2]; *ube aber îeht uuirdet âne urspring taz ist uuorton fone nīehte* [N., P, I, 307, 10]; *tho iz aband uuard* [Tat. 109, 2];

2) переходити в інший стан: *da du gotes sun sis, quid, these steine thanne zi brôte uuerdēn alle* [O., II, 4, 39-40]; *nupe ih fone gipurti ze erdun aver uuurti* [5, с. 138]; *er sēlbo in thesa uuorlt quam, thaz thin sīn gēginuuerti zi sālidon uns uuūrti* [O., II, 10, 7 – 8]; *in abulgi ouh sie wurttin, mit imo iz samon zurttin* [O., IV, 19, 60]; *tho er uuard zi manne bi sie zi irstanne* [O., V, 12, 27]; *inti uuerde abahu in rehtu inti unebahu in slehta uuega* [Tat., 13, 3];

3) відбуватися, траплятися: *Sō uuirdit in demo galidōttin enti uueralti: quemant angilā* [5: 26]; *Uuard thō in themo ahtuden tage* [5: 50]; *thoh iz ni uuūrti, leidor, sō* [O., V, 9, 31]; *ni uuirdit thing, ih sagen thir thaz, er noh sider sulichaz* [O., V, 20, 16]; *tō uuard taz imo trōumda, taz ...* [N., P, I, 61, 15]; *nimm thih inti uuirph thih in then seo, so uuirdit iz* [Tat., 121, 3].

Спільним для всіх значень дієслова *werdan* є елемент динаміки в ядрі семантичної структури цього дієслова.

Отже, кореляцію дієслів *wesan* і *werdan* в екзистенційному вживанні можна зобразити у формі опозиції СТАТИЧНІСТЬ : ДИНАМІЧНІСТЬ [див. також 6: 66 – 68; 1: 147].

Особливо яскраво видно різницю в семантиці цих дієслів тоді, коли *wesan* і *werdan* стоять в одному реченні: *tāz sie nīeht alle uōne nôte nesint. noh neuuerdent* [Not., P, I, 532, 12-13]; *... neist. ... mág aber uuérden* [Not., P, I, 578, 27-28]; *So mánig uuirdet déro nah mīnero passione, dero fore nehein neuuas* [4: 48].

Лексичне значення обох дієслів тісно пов’язане з їх видовою семантикою. *Wesan* характеризується дуративністю свого аспектуального значення, тоді як *werdan* пунктуальне з відтінками інгресивності та конклюдивності залежно від контексту. Тоді опозицію цих дієслів можна уточнити так: дуративна статичність (*wesan*) – пунктуальна динамічність (*werdan*).

Пунктуальність дієслова *werdan* зумовила футуральну спрямованість його презентних форм, оскільки пунктуальне *werdan* виражало одномоментний перехід від одного стану в інший, а не поступовий, не через певні проміжні етапи. Пунктуальність передбачає логічний поділ часу на два відрізки: “до певного моменту” і “після певного моменту”, а “певний момент часу” – це виражена пунктуальними обставинами часу, підрядними реченнями часу та іншими способами уявна межа між тим, що існує зараз, і тим, що настане в майбутньому. Наявність межі, розділяючи часову пряму на дві частини, викликає при процесуальному дієслові *werdan* у присудку футуральне сприйняття змісту всього речення, тому й не дивно, що дієслово *werdan* зустрічається часто у пророцтвах і передбаченнях, наприклад: *endi uuirdit siin hērdum oba sīnēm sculdrom* [Is., 22, 10 – 12]; *tero in zīte énde neuuirdet* [Not., P, I, 352, 3]; *enti lecchent dea in fyures ouan, dār uuirdit uuoft enti zano gagrim* [5: 26]; *Ik mag iu thoh gitellien huilic her tecan biuoran giuuerdat uunderlic. er he an these uuerald kume. an themu mareon daga that uuirdit her an themo manon skin. ... uuirdit sulicarō bokuo filu. ... uuirdit kuningo giuuiin* [7: 55 – 56].

А тепер подивимось на такий приклад: *uuand uox îo uuirdet fone ethere únde aere* [Not., P, I, 726, 20]. Наявність у цьому реченні обставини часу *îo* (завжди, в кожному випадку)

свідчить про іншу темпоральну спрямованість дієслова *werdan*, ніж у попередніх прикладах. У даному випадку *werdan* має загальне темпоральне значення, таке значення, яке охоплює всі часові площини: минуле, сучасне і майбутнє, а група слів *fone ethere únde aere* підсилює процесуальний (динамічний) зміст присудка. Це речення можна перекласти українською мовою так: *Тому що голос виникає (утворюється) завжди з ефіру і повітря*. Зміна темпоральної спрямованості є результатом зміщення в аспектуальній семантиці дієслова *werdan*. У цьому прикладі *werdan* ітеративне, виражає процес, який повторюється. Ітеративність дієслова *werdan* можна вважати проміжним пунктом у розвитку його видового значення від пунктуальності у старовірхньонімецькій мові до лінійності в наступний період історії німецької мови [див. 6]. Зазначимо, що така зміна аспектуальної характеристики *werdan* від пунктуальності через ітеративність до лінійності відбувалася, звичайно, не раптово, а еволюційним шляхом і тому в мові існували одночасно приклади вживання цього дієслова в обох аспектуальних значеннях, що підтверджується наявністю в реченнях з *werdan* відповідних обставин часу типу *immer, oft, danach, dann, sofort* тощо, навіть в межах одного твору (пор. також *thaz uuard ál îô thuruh thâz. uuant ...* [О., III, 20, 184] або *werdan* в аналітичній конструкції: *Uuirdit thâz ouh ana uuân. ofto in sâmbaztag gidân* [О., III, 16, 37]).

Наступним моментом у кореляції дієслів *wesan* і *werdan* є неабсолютний характер опозиції статичність : динамічність. Відносність цієї опозиції проявляється у її нейтралізації. У випадку нейтралізації *wesan* під впливом певних контекстуальних факторів може набути процесуального змісту, тобто виконувати функцію, яка є основною (парадигматичною) у дієслова *werdan*.

Розглянемо випадки, коли *wesan* стає функціональним еквівалентом свого корелята. Сюди слід віднести насамперед речення із обставинами часу або способу дії, які мають пунктуальний зміст (*danne, iû nah*, позначення дати тощо) або ітеративний (*ofto*). Ці обставини у сполученні з *wesan* вказують на те, що якась подія відбулася в певний момент часу, відображають буття чого-небудь з певного моменту часу, тобто виникнення, появу, наприклад: *Thâr uuas strît umbi thaz* [О., III, 20, 67]; *Uuas iz ouh giuuisso fora einên ôstorôn só* [О., III, 6, 13]; *After thiû in uuar mîn, so mohtun thrî daga sîn* [О., II, 8, 1]; *inti hér ni uuesta, uuanan iz uuas* [4: 104]; *Ofto in nôti er uuas in uuâr* [5: 93].

Аналогічно до них впливають на *wesan* підрядні речення, які, наприклад, вказують на характер протікання процесу, або підрядні речення часу, особливо при наявності футуральної спрямованості речення. Мислене зіставлення двох часових площин (теперішність : майбутність) приводить до процесуального, динамічного сприймання змісту речення і, звичайно, присудка як його ядра, наприклад: *Also Livius scrîbet, uuîo mîchel strît tés ze Romo uuás, nâh tíu Galli dia búrg ferbrándôn* [5: 64]; *Saar so siin ast muruui uuirdit enti lauph uphgengit, wizut daz danne nah ist sumere* [7: 36]; *'druhtin', quad er, 'wio mag sîn ... thaz thih hentî mîne zi doufene birine'* [О., I, 25, 5]. Додатковим фактором нейтралізації у другому прикладі є пунктуальна обставина часу *danne nah*.

Обставини причини вказують на причину буття, існування предмета, явища тощо, а буття внаслідок чого-небудь чи завдяки чому-небудь – це, власне кажучи, становлення, поява, наприклад: *Ther thôd uuas in uuunna thuruh gotes minna* [О., IV, 5, 47], *Thar uuas fîur thuruh thâz. uuânta ...* [О., IV, 18, 11], *daz ist fone diu ..., daz ...* [5: 142].

Певний елемент динаміки надають реченню з *wesan* обставини місця, які, наприклад, уточнюють походження, місце, звідки хтось прийшов, і т. п.: *bithiu uuanta her uuas fon hûse inti von hîuuiske Davides* [5: 51]; *eddo hwelihhes cnuosles du sis* [5: 84]; *oba uuer inan Christ biiâchi, ûz fon theru samanungu uuâri* [Тат., 132, 13]; *quad, inan irknâtin unter in 'joh wizut wola, wanana in bin'* [О., III, 16, 62].

У деяких випадках фактором нейтралізації може бути співвіднесеність дієслова *wesan* з іншими дієсловами в межах речення або ширшого контексту, наприклад: *do sih adam do beuil, do was naht unde uinster. do skinen her in welte die sternen be ir ziten* [5: 147]; *inti gibit imo truhtîn sedal Davides sînes fater, inti rîhhisôt in hûse Jacobes ..., inti sînes rihhes nist enti* [5: 48]. У першому прикладі фактором нейтралізації є присутність перед реченням із *wesan* речення із дієсловом, яке має пунктуальний зміст. Речення у другому прикладі одержує завдяки

контексту футуральну спрямованість, тут маємо передбачення: ... його царству не настане кінець. Цікаво, що в Ісидора у цьому місці стоїть *werdan*: ... *endi sînerâ sipbeâ ni uuirdit endi* [Is., 22, 14 – 15].

Нерідко нейтралізація відбувається в кон'юнктивних формах дієслова *wesan* і особливо у тих випадках, коли вони виражають бажання, тобто факт, якого ще немає, але становлення, виникнення якого автор висловлювання бажає і в майбутньому очікує: *uuese mir after thînemto uuorte* [5: 49]. Тут дієслово *wesan* має те ж значення, що *werdan*, наприклад, у фразі: *Drohtin, uuerthe so* (= *нехай станеться так*) [5: 90]. Це добре видно також в перекладах латинської фрази *Fiat voluntas tua* на німецьку мову різними перекладачами. Одні вживають тут дієслово *wesan*, яке в цьому випадку є синонімом дієслова *werdan*: *uuisse uuillo din* [7: 11], *uuesa dîn uuillo* [5: 34], *sî thîn uuillo* [5: 56], *Si uuillo thîn hiar nîdare* [O., II, 21, 31]. Інші вживають *werdan*: *uuerde uuillo diin* [5: 11], *uuerdhe willeo thîn* [5: 35], в тому числі в готській мові: *vairthai vilja theins* [4: 1]. Ноткер, до речі, перекладає це речення по-своєму: *Dîn uuillo gescéhe* [Not., P, III, 633, 14], проявляючи свою незалежність від латинської мови, зокрема слова *fiat* і підкреслюючи процесуальний зміст речення: слово *gescehan* завжди виражає процес, динамічність, а не статичність. Такі відступи від форми латинського оригіналу є відображенням певних тенденцій у розвитку німецької мови. Пізніші перекладачі Біблії, йдучи слідом за Ноткером, також вживали замість *werden* інші дієслова, які уточнюють процес становлення, наприклад, *entstehen*, *erscheinen*, *geschehen*, *kommen* тощо, або дієслово *sein* в Futur. Для ілюстрації наводимо сучасне звучання деяких наведених вище прикладів: *Dein Wille geschehe* [8: 12]; *Also wird es auch am Ende der Welt gehen: die Engel werden ausgehen* [8: 26 – 27]; *da wird Heulen und Zähneklappen sein* [8: 27]; *Mir geschehe, wie du gesagt hast* [8: 88]; *und seines Reiches wird kein Ende sein* [8: 88]; *Und es begab sich am achten Tage* [8: 89]; *Und es kam eine Furcht über alle* [8: 89].

Речення, у яких дієслово *wesan* стоїть разом з модальними дієсловами *muozzan* і *sculan* виражають, як правило, той факт, що якась подія повинна (мусить) статися, щось повинно (мусить) появитися, отже, тут маємо спрямованість у майбутнє. Динамічний елемент у таких реченнях може підсилюватися додатково іншими факторами нейтралізації: *sô selbo druhtîn gibôt*, *sô scal iz wesan thuruh not* [O., V, 20, 47], *nintheizt mir iz muat min, ni ther fon gote sculit sîn, es alleswio ni thenkit, ther sulîh werk wirkit* [O., III, 20, 149]; *er iz uuolta, iz ouh sô uuêsan scolta* [O., I, 25, 10].

Отже, нейтралізація зумовлена засобами контексту, а оскільки для них характерна факультативність появи у висловлюванні, то й нейтралізація має факультативний характер. З цього випливає ще одна особливість нейтралізації – її синтагматичний характер, тому що вона залежить від синтаксичного оформлення речення, і значення, якого *wesan* набуває при нейтралізації, є його синтагматичним значенням.

Наступною особливістю нейтралізації протиставлення *wesan* : *werdan* є те, що саме дієслово *wesan* під впливом контексту стає синонімом дієслова *werdan*, а не навпаки. Кореляція дієслів *wesan* і *werdan* асиметрична. У письмових пам'ятках досліджуваного періоду історії німецької мови ми не знайшли речень з дієсловом *werdan*, які можна було б трактувати як однозначно статичні. Контекстуальні засоби (обставини із пунктуальним або ітеративним змістом, підрядні речення часу, співвіднесеність з іншими реченнями тощо) не дають підстав сумніватися у динамічному характері речень із *werdan*.

Кореляцію дієслів *wesan* і *werdan* у старовірхньонімецькій мові ми можемо уявити собі так. *Wesan* виражає буття без будь-якої видової конкретизації. В парадигматиці цього дієслова є лише одна сема: *вираження існування*. *Werdan* має в своїй парадигматичній структурі щонайменше дві семі, якщо вважати однією семою *вираження існування*, а такі значення, як *перехід в інший стан*, *виникнення*, *поява* тощо об'єднати в один термін – *змінювання*. Ця друга сема (змінювання) визначає своєрідність і особливість дієслова *werdan*, виступає в опозиції *wesan* : *werdan* як його диференційна ознака. Отже, дієслово *werdan* – семантично специфіковане (марковане, сильне), а *wesan* – неспецифіковане (немарковане, слабке) [див. 1: 146; 6: 76].

Головний лінгвістичний висновок з даної статті – це встановлення того, що старовісхонімецькі дієслова *wesan* і *werdan* утворюють привативну опозицію, оскільки тут наявні усі її характерні риси (бінарність, наявність основи протиставлення, відсутність семантичної специфікації в одного члена опозиції і наявність її в іншого, можливість нейтралізації опозиції, асиметричність відносин між компонентами опозиції).

Говорячи термінами теорії функціонально-семантичних полів, можна стверджувати, що дієслова *wesan* і *werdan* належать до поля екзистенційності, до складу якого входять два мікрополя з двома ядрами (домінантами), які відображають дві протилежні сторони буття: статичність і динамічність. *Wesan* знаходиться у мікрополі дієслів, які виражають існування чого-небудь як доконаного факту, а *werdan* – до мікрополя дієслів, які виражають появу чого-небудь, тобто утворюють опозицію *status quo (wesan) : status nascendi (werdan)*. Деякі периферійні елементи мікрополя статичності є одночасно елементами мікрополя динамічності, так що існує можливість для зближення семантики цих дієслів (точніше наближення дієслова *wesan* до *werdan*), аж до виникнення ситуацій, які дозволяють констатувати їхню синонімію, тому що в семі “вираження процесу існування” (дієслово *wesan*) імпліцитно закладений елемент динаміки, який за допомогою певних контекстуальних засобів можна висунути на передній план і зробити актуальним.

Проведений нами аналіз відносин між дієсловами *wesan* і *werdan* в старовісхонімецькій мові підтверджує діалектичну кореляційність стосунків між ними, тобто кореляційний характер відносин між філософськими категоріями буття і становлення відображений на рівні мови аналогічними відносинами між дієсловами *wesan* і *werdan*. Філософською (онтологічною) основою нейтралізації опозиції *wesan : werdan* є те, що “динамічна організація буття ... полягає в тому, що будь-яке конкретне явище піддається безупинним змінам” [3: 44], оскільки “здатність до розвитку є однією з фундаментальних характеристик матеріального, соціокультурного та ідеального буття” [3: 45].

Методологічний висновок з даної статті базується на твердженні про те, що опозиції – це один з продуктивних методів формальної класифікації лексичних і граматичних одиниць. Тому вважаємо за доцільне використовувати ефективну методику аналізу цих мовних елементів як явищ лексичної чи граматичної антонімії або синонімії. При чому слід активно та свідомо застосовувати принцип системності при дослідженні різних мовних об’єктів, оскільки у цьому випадку певний елемент досліджується не ізольовано, а в сукупності властивостей та функціональних відношень, характерних для системи, конститuentом якої цей елемент виступає. Що стосується теорії функціонально-семантичних полів з точки зору методології, то такий підхід об’єднує мовні засоби на основі їхньої семантичної і функціональної спільності. Цікавим тут, на нашу думку, було би дослідження поля екзистенційності в німецькій мові як системи різнорівневих мовних засобів, котрі взаємодіють на підставі спільності їхніх функцій і базуються на філософсько-семантичній категорії буття. Маємо тут на увазі також дослідження поля екзистенційності в різні періоди історії мови, особливостей його в окремих мовних пам’ятках, порівняння різних писемних пам’яток німецької мови в плані реалізації поля екзистенційності, способів збереження динамічної рівноваги в полі екзистенційності в історії мови під час зміни його структури, перетинання поля екзистенційності з іншими полями і т. д. Не можна не погодитися з думкою Заметаліної М. Н. про те, що “мабуть, настав час проводити польовий аналіз в діахронії, поряд із синхронією. ... Завдання досить актуальне: проблемне, мало вивчене, методично не забезпечене” [2: 89]. Отже, незважаючи на те, що тема буття привертала увагу багатьох науковців, у цій галузі все-таки існують ще чималі прогалини, які слід заповнити, важливі актуальні напрямки і теми, які чекають на своїх дослідників.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Задорожний Б. М. Проблеми загального та германського мовознавства. Збірка праць. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000, 250 с.
2. Заметаліна М. Н. К проблеме описания функционально-семантического поля в синхронии и диахронии// Филологические науки, №5, 2002, с. 89 – 93.
3. Философские концепции бытия: Учебн.-метод. пособие/ Яскевич Я. С., Барковская А. В., Вазовкин В. С., Кузнецова Л. Ф. – Минск: РИВШ БУУ, 2001, 124 с.

4. Althochdeutsche Literatur. Ausgewählte Texte mit Übertragungen und Anmerkungen. Herausgegeben, übersetzt und mit Anmerkungen versehen von Horst Dieter Schlosser. – Frankfurt am Main: Fischer Bücherei, 1970, 374 S.
5. Althochdeutsches Lesebuch. Zusammengestellt und mit Wörterbuch versehen von Wilhelm Braune, fortgeführt von Karl Helm. 14. Auflage, bearbeitet von Ernst A. Ebbinghaus. – Tübingen: Max Nimeyer Verlag, 1962, 258 S.
6. Bublyk W. Zur Frage der funktionalen Äquivalenz im Bereich der Grammatik (am Beispiel der Korrelation der Verben *se i n* und *w e r d e n* in den mittelhochdeutschen Sprachdenkmälern)// Aktuelle Probleme der deutschen Philologie. Вестник Львовського університету. Серія філологічна, вып. 15. – Львов: Издательство при Львовском государственном университете издательского объединения "Вища школа", 1984, с. 65 – 78.
7. Denkmäler der deutschen Sprache von den frühesten Zeiten bis jetzt. Eine vollständige Beispielsammlung zu seinem Leitfaden der Geschichte der deutschen Sprache von F. A. Pischon. Erster Theil, welcher die Zeit bis zum Jahre 1300 enthält. – Berlin: Verlag von Duncken und Humplot, 1838, 628 S.
8. Neues Testament und Psalmen. Nach der Übersetzung Martin Luthers. – Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1964, 508 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Володимир Сулим – кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Львівського національного університету ім. І.Франка

Михайло Смолій – асистент кафедри міжкультурної комунікації та перекладу Львівського національного університету ім. І.Франка

Наукові інтереси: дослідження семантичних універсалій.

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНХОАТИВНОСТІ У ЛАТИНСЬКІЙ МОВІ

Богдан ЧЕРНЮХ (Львів, Україна)

У статті розглянуто засоби вираження інхоативного значення у латинській мові. Відзначено, що інхоативність може виражатись засобами різних мовних рівнів: лексичного, морфологічного та синтаксичного. Важлива роль у формуванні згаданого значення належить контексту.

The present article deals with the ways of the expression of inchoative meaning in Latin. It is shown that the inchoativity can be expressed by the means that belong to different language levels: lexical, morphological, syntactical. Context also plays an important role in the establishing of the mentioned meaning.

Функціонально-семантичне поле аспектуальності, як відомо, реалізується у двох площинах — якісній (лінійній) та кількісній. Якісна аспектуальність, безпосередньо пов'язуючись з внутрішньою структурою ситуації, передбачає існування трьох внутрішніх (початок, середина, кінець) та двох зовнішніх (підготовча і результуюча) стадій [5: 297]. Зі згаданими внутрішніми стадіями ситуації у тісному зв'язку перебувають фазові значення, що позначають часові фази ситуації, а саме, інхоатив (початок), континуатив (продовження), цесатив (закінчення) [3: 137; 6: 153-155]. Незважаючи на те, що фазовість трактується по-різному, — як фундаментальна [1: 78] або периферійна семантична ознака якісної аспектуальності [5: 306], близькість, а подекуди й тотожність їхніх конститuentів, на нашу думку, дозволяє розглядати їх у єдиному руслі, зокрема, що стосується засобів вираження.

Одним зі значень, де фазовість співпадає з лінійною аспектуальністю, є значення інхоативності, тобто, початку дії (у деяких дослідженнях розрізняються інхоативність як початок процесу та інцептивність як початок стану [4: 180-195] або інхоативність (перехід у інший стан) та інгресивність (раптове настання стану) [9: 5]).

Дослідження фазовості у латинській мові переважно здійснювались у зв'язку з іншими частковими питаннями аспектуальності — лексичною чи граматичною семантикою, словотвором. Зокрема, майже у кожній з граматик латинської мови згадуються т.зв. інхоативні дієслова вторинного походження, ознакою яких є суфікс *-sc-*, напр., *tubesco* „червоніти” *senesco* „старіти” і т.п., поділ дієслів на термінативні і курсивні, вираження припиненості ситуації за допомогою перфекта [напр. 8; 15]. Дослідження останніх десятиліть все частіше звертаються до вираження фазовості засобами префіксації [12; 14]. Однак цілісне дослідження засобів вираження фазовості у латинській мові на сьогодні відсутнє. Оскільки висвітлення даного питання вимагає значно більшого обсягу ніж журнальна стаття, у представленій розвідці ми зупинимось на одному з аспектів даної проблеми, а саме — на засобах вираження інхоативності.

В латинській, як і багатьох інших мовах, початкова стадія ситуації може виражатись засобами різних мовних рівнів.

Загальноприйнятим у аспектологічних дослідженнях є поділ дієслів (або ширше, дієслівних предикатів) на граничні (термінативні, телічні) та неграничні (атермінативні, ателічні). Граничні передбачають, що ситуація, вичерпавши себе, дійде до логічного завершення (напр., „приходити”, „знаходити”, лат. *tangere* „торкати(сь)”, *accipere*